

Зоопсихологія і порівняльна психологія

Кредити та кількість годин:

3 ECTS; години: 20 лекційних, 14 практичних та 56 самостійна робота; модуль/ 4 лекційних, 2 практичних, 84 самостійної роботи

I. Опис навчальної дисципліни

Зоопсихологія вивчає особливості та закономірності розвитку психіки тварин, а також поведінки на різних етапах розвитку тваринного світу (у процесі біологічної еволюції). *Основа психічного відображення – це поведінка*, завдяки якій відбувається взаємодія тварини з навколишнім середовищем; інакше кажучи, *без поведінки немає психіки*. Але й без психіки немає справжньої поведінки, оскільки, походячи від поведінки, психіка вторинно сама регулює й спрямовує зовнішню активність організму.

Пізнання тваринами зовнішнього світу здійснюється перш за все завдяки їх *руховій активності*; пізнання людиною навколишнього світу відбувається за поєднання *абстрактно-логічного та конкретно-чуттєвого мислення*.

Проте без знання особливостей розвитку психіки та поведінки тварин не можна зрозуміти появу людської свідомості у процесі еволюційного розвитку на Землі, бо певні елементи свідомості властиві й тваринам. І нічого дивного в цьому немає, оскільки людина не тільки цар Природи, але й її «неслухняне дитя». У психіці та поведінці людини є так багато спільного з психікою і поведінкою тварин, що це ще раз підкреслює єдність походження та розвитку усього органічного світу. На сучасному етапі розвитку зоопсихології вчені переважно досліджують *когнітивні (пізнавальні)* здібності тварин. Нині зоопсихологія є основною наукою про *інтелектуальну та адаптивну поведінку тварин*.

У наш час поведінку тварин вивчають різні фахівці: психологи, зоологи, антропологи, фізіологи, лікарі ветеринарної медицини та практичні працівники багатьох галузей сільського господарства. Вони по-різному ставляться до тих аспектів поведінки, які їх цікавлять, але майже усі вони мають так багато спільного, що їх дослідження зливаються в єдину науку про поведінку тварин – *етологію*. Проте слід зауважити, що основні відомості щодо поведінки тварин одержано завдяки активній роботі представників двох наук – *етології та зоопсихології*.

Етологія (від грец. *ethos* – звичай, звичка, поведінка і *logos* – вчення, наука) – це наука про поведінку тварин, яка займається аналізом генетичне зумовлених елементів поведінки і проблемами їх еволюції. *Сучасний новий напрям етології вивчення поведінки людини*: вивчення проблеми психології розвитку, соціальної психології, освіти. Дані етології використовують у деяких галузях тваринництва, рибному господарстві, медицині, кібернетиці, біоніці тощо.

Порівняльна психологія – це наука про спільне та відмінне у становленні й розвитку психічної активності різних тварин і людини. Порівняльна психологія вивчає проблеми, які пов'язані із антропогенезом і становленням свідомості людини. Основним завданням цієї науки є пошук загальних закономірностей, на підставі яких виникла й розвинулася людська свідомість, а також виявлення якісної різниці між психікою людини і психікою тварин.

Етологія, зоопсихологія та порівняльна психологія – це різні науки, які мають власні підходи до вивчення поведінки і психіки тварин. Проте вони міцно пов'язані між собою, оскільки фактично досліджують особливості психічного розвитку тварин у порівнянні з психікою людини.

Курс «Зоопсихологія та порівняльна психологія» є теоретично базовим розділом загальної психології, що реалізує генетично-дослідницький підхід як один з ведучих у психології. Пізнати природу складних за своїм змістом психічних явищ неможливо без вивчення їхнього генезису – формування як у філогенезі (розвитку в ході еволюції тваринного миру, зародженні людської свідомості), так й в онтогенезі (індивідуальному розвитку суб'єкта).

II. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни полягає в формуванні у студентів наукового розуміння загального процесу становлення та розвитку психіки, проблеми біологічного і соціального в поведінці, ролі біологічних детермінант у психіці. Вивчення психологічних особливостей на тваринах, їх порівняння з особливостями людини дасть можливість майбутнім психологам підвищити професійну компетентність, усвідомити загальні та принципові відмінності у відображенні навколишнього світу, поведінки на різних рівнях філогенезу, як найповніше зрозуміти передумови виникнення людської свідомості.

III. Результати навчання

За результатами навчання слухачі зможуть:

- знати предмет і завдання зоопсихології, етології та порівняльної психології;
- місце зоопсихології, етології та порівняльної психології в системі природничих і суспільних наук;
- основні напрями, розвитку зоопсихології, етології та порівняльної психології;
- методи досліджень зоопсихології, етології та порівняльної психології;
- можливості застосування знань із зоопсихології, етології та порівняльної психології в повсякденному житті та в роботі психолога;
- основні закономірності психіки і поведінки тварин з точки зору сучасної етіології, питання еволюції психіки, розумову діяльність, психічні образи, проблеми інтелекту, «мову» та «свідомість» тварин;
 - структуру, предмет, основні завдання та методи дисципліни «Зоопсихологія та порівняльна психологія»;
 - філогенетичні та онтогенетичні особливості та механізми психічної діяльності і поведінки тварин;
 - особливості перебігу психічних процесів у тварин;
 - особливості групової поведінки та функціонування тваринних спільнот;
 - соціобіологічні передумови антропогенезу;
 - вміти визначити фізіологічні основи еволюційного формування розумової діяльності та психіки у тваринному світі та основи формування інтелекту і свідомості у людини;
 - визначати, до якої наукової галузі знань належить явище або проблема, що спостерігається;
 - пов'язувати поведінку людини з її темпераментом та силою психічних процесів при проведенні консультативної та корекційної діяльності.

IV. Програма навчальної дисципліни (структура дисципліни)

№ з/п	Тема дисципліни
1	Вступ. Історія розвитку вітчизняної та зарубіжної зоопсихології і порівняльної психології. Предмет, завдання та методи зоопсихології і порівняльної психології.
2	Предмет, завдання та методи етології. Етологія та фізіологія ВВД і психофізіологія.
3	Інстинкт та навчіння. Імпринтинг як навчіння.
4	Умовні рефлексі (класичні і інструментальні) та навчіння.

5	Когнітивні аспекти навчіння. Інсайт як навчіння.
6	Розвиток психічної діяльності тварин в онтогенезі.
7	Сутність і генезис психіки.
8	Особливості психіки і поведінки окремих класів тварин. Специфіка поведінки ссавців.
9	Проблема мислення, інтелекту та свідомості у тварин. Мистецькі здібності тварин.
10	Проблеми соціобіології. Природа альтруїзму, егоїзму та агресивності.
	Контроль знань

